

Nasilje među vršnjacima – problem obitelji, škole i društva

Jasminka Zloković
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Odsjek za pedagogiju

Sažetak

Različita su gledišta o tome što je to društveno (ne)prihvatljivo ponašanje i koji su njegovi uzroci. Humanistički pristup prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja i stručnoj pomoći podrazumijeva uzimanje u obzir razvojnih procesa, bioloških i genetičkih osobina, kao i kulturalnih i društvenih čimbenika koji utječu na ponašanje individuuma.

U nizu društveno neprihvatljivih ponašanja posebno ističemo pojavu nasilja koje se događa nad djecom i među djecom u različitim socijalnim sredinama, u obitelji, školi, na ulici, široj okolini.

Rezultati ispitivanja koje smo proveli na uzorku od 161 učenika šestih i sedmih razreda četiriju osnovnih škola upućuju na potrebu razvijanja programa prevencije nasilja. Osim rezultata koji upućuju na zaključak o različitim oblicima nasilja među djecom u školi, zaprepašćuju podaci o učiteljevu nereagiranju u situacijama nasilja koje se događa među djecom. To je jedna od pojava na koju je nužno upozoriti kako bi se mijenjali neki neprimjereni postupci i stajališta odraslih o problemima djece. Jednu od mogućnosti vidimo i u sustavnim programima prevencije i educiranja ne samo djece već i odraslih koji su s njima u svakodnevnom kontaktu.

Polazeći sa stajališta suvremene pedagogije, u radu se, sukladno temeljnim ciljevima Povelje UN-a o zaštiti i razvoju djece, predlažu neki sadržaji i metode programa prevencije nasilja među djecom. Navode se i argumenti prema kojima se, osim stručne utemeljenosti u radu na prevenciji nasilja, važnima pokazuje i socijalna osjetljivost za probleme djece.

Ključne riječi: neprihvatljivo ponašanje, nasilje među djecom, učitelji i roditelji u prevenciji nasilja

Summary

BULLYING – THE PROBLEM OF FAMILY, SCHOOL AND SOCIETY

Jasminka Zloković
Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia
Department for Pedagogy

There are different views about what is socially (un)acceptable behaviour and which are its causes. The humanistic approach to the prevention of socially unacceptable behaviour and professional help implicates the consideration of developmental processes, biological and genetically characteristics, as well as cultural and social factors influencing the individual's behaviour.

In the range of different socially unacceptable behaviours we emphasize bullying, the violence towards children and between children, in different social environments - family, school, streets, broader environment.

The results of the investigation carried out on the sample of 161 pupils from 6th and 7th grade in four elementary schools indicate the need for development of the violence prevention program. In addition to the results which lead to conclusion about different forms of bullying in school, there is the appalling fact that teachers do not react to the situations of bullying between children. It is necessary to bring this phenomenon to the attention with the purpose of changing some inadequate procedures and attitudes of the adults towards the children's problems. One of the possibilities lies in the systematic prevention and education programs not only for children but also for the adults who are in everyday contact with children.

Starting from the viewpoint of contemporary pedagogy, this article suggests some contents and methods for the bullying prevention program, in accordance with the United Nations Charter on children protection and development.

Key words: unacceptable behaviour, bullying, teacher and parents in the prevention of violence

1. Društveno neprihvatljivo ponašanje djece — tradicionalni i suvremeni pogledi

Postoje li „dobra” i „zločesta” djeca? Što je uzrok nekom specifičnom prosocijalnom ili društveno neprihvatljivom ponašanju? Što je to uopće „dobro”, prosocijalno, društveno prihvatljivo ponašanje? To su neka od brojnih pitanja na koja se pokušava odgovoriti s različitih stajališta — filozofskoga, pedagogijskoga, psihologijskoga, etičkoga, religijskog i dr.

Iako postoje različita gledišta, prosocijalnim ponašanjem smatraju se postupci koje društvo smatra poželjnima i koje dijete mora usvojiti tijekom odgojno-obrazovnog procesa. Primjerice, u nizu istraživanja dijeljenje s drugima, pomaganje i međusobna suradnja smatraju se važnim oblicima prosocijalnog ponašanja. Društveno prihvatljivo ponašanje djelomično je određeno individualnim osobinama, povijesnom, kulturnom danošću te stupnjem gospodarskog razvoja. Prosocijalno ponašanje smatra se važnim aspektom razvoja te se izučava ne samo u čovjeka već i u kod brojnih životinjskih vrsta.

Prosocijalnom je ponašanju suprotno društveno neprihvatljivo ponašanje, koje ponajprije shvaćamo kao antisocijalnu pojavu — kao namjerno nanošenje povreda ljudima ili vlasništvu.

Društveno neprihvatljivo ponašanje, međutim, nije uvijek usmjereno na namjerno nanošenje ozljeda ili štete. Stoga je važno istaknuti intencionalnost ponašanja. U psihologiji nalazimo din-

stinkciju između instrumentalnoga antisocijalnog ponašanja kojim se može nanijeti šteta ili povreda osobi, pri čemu čin nije bio namjeran, i hostilnoga neprijateljskog ponašanja kojemu je cilj namjerno izazivanje boli ili ozljede. Razlikovanje tipova agresivnog ponašanja važno je zato što se događa u različitim proporcijama u djece različite dobi i spola. Pretpostavlja se da je instrumentalno i fizički agresivno ponašanje češće u mlađe djece, a verbalno i neprijateljsko smatra se karakterističnim za školsku dob.

Provedene su brojne studije (Svare, 1983; Eagly i Steffen, 1986; Bates, 1987. i dr., u: Vasta, 1998, 546-550) društveno neprihvatljivoga, nasilničkog i agresivnog ponašanja, te je o uzrocima tih pojava nužno vrlo oprezno raspravljati.

Spolne razlike kao činitelj ponašanja djece pokazuju se bitnima. Dječaci, između ostaloga, pokazuju više antisocijalnog ponašanja u predškolskoj dobi, što se donekle nastavlja i poslije (Crowell, 1987; Eagly i Steffen, 1986, u: Vasta, 1998, 546). Djevojčice pokazuju manje fizičkog antisocijalnog ponašanja i njihova je agresija uglavnom socijalne prirode i namijenjena istom spolu.

Razlike među spolovima mogu se interpretirati na više načina, pa tako i sa stajališta ohrabrenja, odnosno penaliziranja određenog ponašanja, modeliranja ponašanja ili bioloških odrednica, kao i kulturnih običaja.

Znano je kako i hormonske razlike među spolovima djelomično determiniraju razlike u ponašanju (Svare, 1983, u: Vasta, 1998, 549). Kad se